ringides pidas ta siiski palvetunde ja sõpru ja poolehoidjaid oli tal rohkesti. Paigal ei püsinud L. ka nüüd mitte kuigi kaua, vaid oli tihti rändamas. Endine äriline vaim oli temas jälle ärganud: Paidesse ostis ta umb. 1867. a. maja. Kirna v. pidanud ta talu, kaubelnud kariloomadega ja viljaga. Ärilistel rännakutel olnud tal ikka piibel kaasas, millest öömajal lugenud. Lugemisele järgnenud palve ja kuulutus lähedasest kohtupäevast. Viimased 3 a. elas L. Pruunal Ambla klk., kus ta surigi 16. VIII 1885. Maetud on ta Paide Reopalu surnuaial.

L. on erakorraline nähtus selleaegsetes Eesti oludes. Looduse poolt rikkalikult andidega varustatud, kuigi ilma hariduseta, suutis ta mitte ainult antud olusid kasutades lühikese ajaga jõukaks meheks saada, vaid ka oma sõnaga rahvahulkade südamed ja meeled lainetama panna, nii et kajastus sellest lihtsast Järvamaa talumehest isegi keisrini ulatus: omas ettekandes keisrile Mahtra sündmuste puhul 1858. a ei pääse Balti kindral-kub. L.-ist mööda ja lubab ta vangistada. L. ignoreerib politsei j. m. käskusid ja keeldusid, kuid pääseb siiski karistuseta. Kord tabatud ja ahelates raskesti süüdistatuna vangikotta heidetud tuleb ta sealt kaastundmuse saatel välja. Rahvale näib, et L.-i saladuslik jõud kaitseb. On väljaspool kahtlust, et L.-i tolleaegseis oludes liiga kõrgelt hinnati, teda mitmeti asjata süüdistati ja terve Maltsveti küsimus ja tema võimed suureks puhuti. Kuid, nagu Järvamaa võimumehed ja haritlased tõendasid, olnud L.-il pilk, mis igaüht sundinud temast osa võtma. Eestimaa kuberner W. Ulrich toonitab veel L.-i kindlat iseteadlikku ülesastumist ja fanaatilist julgust kõnelemisel. Olles ise tumeda ärimehe minevikuga, mida ta ei salga, kutsub ta kaasinimesi meeleparandusele, sest kohtupäev olevat ligi. Tema poolehoidjad näevad temas Jumala äravalitud meest, kirikuõpetaja Ahrens iseteadlikku petist, kes kõrkmeele kuradit orjab, oma tujude järele talitab, neid enesele ülevalt sisseantuiks pidades, koguduses vaenu õhutab ja kord veel politiliselt kardetavaks võib saada. Eestimaa kuberner peab teda uue usu asutaja au otsijaks. Nii olid kaasaegsed L.-ist mitmesugusel arvamisel. Ja L.-i elu ja tegevus ongi täis vastolusid. Sellepärast on ka tänaseni L.-i kohta väga lahkuminevaid otsuseid ja arvamusi avaldatud. J. W. Jannsenile oli L. usuline jampsija, M. Lipule — eksija, kes tõtt otsis, Ed. Wildele vaimulik rahvamees ja A. Kampfile ilmalik rahvamees usumehe maskis. Paide ümbruses peeti L.-i usumehe maskiga ärimeheks.

Neid arvamusi tuleb ühekülgseteks pidada, kui nad tahavad L.-is sirgjoonelist tegelast näha. L.-i mitmekülgsed omadused mahuvad aga ühte isikusse. L. oli erakorraline inimene, usuhaiguse tunnustega, seega teatava määrani patoloogiline nähtus. Kui teda sellelt seisukohalt vaadelda, temast mainitud haiguse tõusu ja languse läbi tingitud nähtused ja vastolud kõrvaldada, legendid ja müüdid tema ümbert ära heita, siis jääb üle igapäevane anderikas inimene, kes meile arusaadav. Ses suhtes on viimasel ajal dr. J. Luiga L.-i õieti mõistnud.

L.-i algatatud usulise liikumise tekkimiseks olid võimatud tulunduslikud ja sotsiaalsed olud pinna loonud. L.-i prohvetlik tegevus oli nähtavasti aga puhtusuline. Kuigi see ligi 8 a. kestis, ei suutnud ta lõplikult valminud ja järjekindlat õpetust luua. L.-i usulise liikumise osalised jäid ev.-luteri kiriku rüppe; prohvet ise on Koerus veel 1868. a. armulaual olnud. 25. IV 1861 Madise klk. Seidla mõisas korraldatud kiriklik ülekuulamine L.-i lahkusu läbikatsumiseks valgustab veidi küsimust. L.-i poolehoidjad astusid siin väga südilt üles. Ülekuulamise protokollis ja sellele kaasa lisatud kindralsuperintendendi kirjas tõendatakse, et L. vennastekoguduse põhimõtete, viinajoomise ja tubaka tarvitamise vastu sõdis, oma poolehoidjatele sealiha ja vere söömist keelas, neilt paastumist ja palvetamist nõudis. Pilv pidi pühitsetud hinged tulevate hirmsate asjade eest tõotatud maale viima; ennast pidanud L. Ristijaks Johanneseks, kelle peale Jumala vaim välja valatud. — Peamiselt põhineb L.-i õpetus Vanal Testamendil, tunnustab siiski Kristuse surma ja ülestõusmist. Iga jumalapilt ja ristikuju on ebajumal, sellepärast ei tohi altari ees põlvitada. Püha Vaimu valatakse meeste kui ka naiste peale välja; nii võivad mõlemast soost isikud prohvetiks olla, imesid teha ja tulevaid asju ennustada. Õpetuse poolehoidjad pidavat endid Jumala lasteks ja pühadeks, muid kristlasi roojasteks. Kiriklikud talitused pühitsevat nad omal viisil üle. Jumala käsu täitjatena pidavat maltsvetlased endid ilmliku ja vaimuliku ülemuse korraldustest kõrgemal seisvateks. — Visitatsiooni protokollile juurdelisatud täienduses märgib E. k.-superintendent dr. Rein m. s, et maltsvetlased armastavat valetada. — Siis teavad ametlikud dokumendid ja rahvasuu veel rääkida, et L. lihtsate, musta, halli või valgetvärvi riiete ja naistelt lahtiste, palmimata juuste kandmist nõudnud.

Eelmised visitatsiooni andmed L.-i usulise õpetuse kohta ei ole mitte »prohveti« oma suust ega tema poolt kirja pandud, ka vist mitte kõik L.-i poolehoidjatelt saadud; sellepärast on nad osalt liialdatud ja väära-